

у дітей з порушенням мовлення негативно впливають на їх готовність до навчальної діяльності, часто зумовлюють порушення поведінки і соціальної дезадаптації. Тому важливими є психопрофілактика і вчасна психокорекція особливостей емоційно-особистісного розвитку цієї категорії дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майер И. П. Развитие эмоциональной сферы как средство развития коммуникативных способностей детей старшего дошкольного возраста / И. П. Майер // Психология в детском саду. – 2000. – № 1. – С. 48–51.
2. Мамайчук И. Л. Психологическая помощь детям с проблемами в развитии. / И. Л. Мамайчук. – СПб., 2001. – 246 с.
3. Мартиненко Г. В. Особливості сформованості мотиваційно-вольового компонента психологічної готовності до школи дітей із ЗНМ / Г. В. Мартиненко // Теорія і практика сучасної логопедії : Зб. наук. праць : Спеціальний випуск. – К. : Актуальна освіта, 2006. – С. 75–83
4. Пахомова Н. Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Пахомова Наталія Георгіївна. – К., 2006. – 259 с.
5. Усанова О. Л. Опыт формирования коллектива учащихся младших классов школ для детей с тяжелыми нарушениями речи // Коррекционно-развивающаяся направленность обучения и воспитания детей с нарушениями речи. / О. Л. Усанова, О. А. Слинко – М., 1987. – 214 с.

УДК 37.018.1:372.46-053.4

Г. І. Гребіник

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

В. М. Андросова

старший викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВПЛИВ НАЙБЛИЖЧОГО СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядаються особливості впливу найближчого соціального оточення на мовленнєвий розвиток дитини.

В статті розглядаються особливості впливу найближчого соціального оточення

на мовленнєвий розвиток дитини.

The article deals with the peculiarities of immediate social environment on speech development.

Ключові слова: соціальне оточення, мовленнєвий розвиток, мовлення, сім'я.

Ключевые слова: социальное окружение, речевое развитие, речь, семья.

Key words: Social networks, speech development, speech, family.

Постановка проблеми. Мовлення – це процес спілкування людей між собою за допомогою мови. Мовлення, голос і слух – це функції людського організму, які мають велике значення не тільки для спілкування людей, а й для культурного та інтелектуального розвитку всього людства. Вагомий внесок у дослідження даного питання робили С. Виготський, Д. Ельконін, С. Рубінштейн, Ф. Сохіна, Г. Розенгард-Пупко, Р. Боскис, Я. Коменський, Б. Паригін, А. Ружська, інші.

Мовлення допомагає зрозуміти один одного, формує погляди та переконання, а також надає можливість особистості стати повноцінним членом суспільства, впливати на оточуючих, встановлювати міжособистісні стосунки. Водночас, воно не є вродженою здібністю, а формується під впливом мовленнєвої активності дорослих і залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого оточення, від виховання та навчання, які починаються з перших днів життя дитини.

На сучасному етапі багато вчених почали приділяти увагу проблемам мовленнєвої депривації дитини в сім'ї, її педагогічній занедбаності. (М. Лаврик, Т. Ладиженська, Т. Піроженко, О. Бодальова, О. Бондаренко, О. Запорожець, О. Смірнова, Т. Яценко, інші). Батьки, спостерігаючи за нерівномірним мовленнєвим розвитком дитини, не можуть зрозуміти, в чому полягає проблема, й не надають належної уваги її найближчому соціальному оточенню, що часто є причиною мовленнєвої патології.

Мета статті: встановити зв'язок між мовленнєвим розвитком дитини та впливом на нього найближчого соціального оточення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовленнєве середовище, в якому знаходиться дитина з моменту народження, впливає на неї не тільки з

позиції формування певних психічних навичок, рис характеру, але й активно впливає на формування її мовлення. Для повноцінного особистісного розвитку спілкування повинно бути присутнє з перших хвилин життя дитини, навіть якщо її єдиним звуком є крик. Мовленнєве середовище – це не тільки спілкування з дитиною, а багато факторів, які зібрані воедино, котрі позитивно чи негативно впливають на її розвиток.

Російський психолог, доктор медичних наук М. Щелованов стверджував, що складні функції кори півкуль мозку організуються під час індивідуального життя за рахунок взаємодії організму з навколишнім середовищем, в результаті дій найскладніших зовнішніх подразнень на сприймаючі органи і відповідного на них реагування. Якщо зовнішніх подразнень немає або вони недостатні, то організація роботи кори півкуль мозку затримується або йде неправильно навіть у тому випадку, якщо кора мозку за своєю анатомічною конструкцією вже підготовлена до функціонування.

Процес формування мовленнєвої діяльності за дослідженнями російського психолога О. Леонтьєва має ряд послідовних періодів, або «стадій»:

- 1-й – підготовчий (з моменту народження до 1 року);
- 2-й – переддошкільний (від 1 року до 3 років);
- 3-й – дошкільний (від 3 до 7 років);
- 4-й – шкільний (від 7 до 17 років) [2, с. 254].

Кожен з цих вікових періодів містить в собі певну кількість осіб, котрі оточують дитину в різний час, які частково або повністю впливають на неї.

З моменту народження дитини соціальним середовищем, у середині якого вона виховується і навчається, є сім'я. На початкових етапах зв'язок дитини з дорослими відбувається на емоційному рівні, відповідно, емоційний посил, котрий надають дитині, впливає не тільки на її психічний розвиток, але й на подальші особливості розвитку мовлення. Пізніше на допомогу батькам прийдуть родичі, друзі, однолітки дитини.

Розвиток мовлення відбувається постійно, протягом усього дня, особливо якщо він насичений подіями і враженнями, саме тоді відбувається

подвійна стимуляція мовленнєвої активності. Щоб ці враження сприяли розвитку мовлення дитини, необхідно щоб батьки постійно супроводжували їх словесними поясненнями, давали їм визначення, встановлюючи безпосередній зв'язок слова з предметом, дією, явищем.

Починається і розвивається емоційний зв'язок з початком розуміння дитиною навіть примітивного людського мовлення. Розуміння мовлення дорослих – особливо важлива передумова її мовлення, основа семантичної сторони. З його допомогою і відбувається осмислення особистого мовлення.

Для обміну інформацією між дитиною і близькими людьми, використовуються сигнали або знаки: спочатку невербальні, а потім основне значення поступово набуває мовленнєва (вербальна) комунікація. Це сприяє в майбутньому розвитку навичок спілкування з однолітками, розвиває можливість спільної гри, що має велике значення для формування адекватної поведінки, емоційно-вольової сфери та особистості дитини [4].

Як зазначає Т. Дуткевич, перше півріччя життя дитини являє собою етап емоційно-особистісного спілкування з оточуючими людьми, яке задовольняє його потребу в увазі та доброзичливості. Отже, емоційно-особистісна взаємодія робить вирішальний вплив на формування всіх сторін психіки немовляти, цей етап спілкування отримує статус провідної діяльності дитини першого півріччя життя [3, с. 284].

Досить часто проблемою виступає ігнорування дорослими особливостей дитячого мовлення, мотивуючи це тим, що їй не потрібна допомога, що дитина виросте й сама навчиться розмовляти. Такі батьки ще не здогадуються про можливі негативні наслідки для своєї дитини, через це потребують якісної консультації спеціалістів.

Негативний вплив соціального оточення виявляється і в надмірній любові до дитини, яка виявляється в сюсюканні, лепетанні, перевертанні слів на дитячий лад, що спотворює вимову. Так вони не тільки заважають оволодіти дитині правильною вимовою, але й стимулюють закріплення у дитини гуління, лепетання уже в більш старшому віці. Більшість дослідників мовлення дитини

(К. Ушинський, Є. Тихеева, А. Богуш, інші) дорікають батьків за так звану спотворену вимову, яку батьки використовують для емоційного зближення з дитиною. Вчені вважали, що краще застосовувати інтонацію слова, правильну вимову звуків, використовувати у вихованні та навчанні музику, аніж невиправдане практикою батьківське лепетання.

З боку дорослих спілкування з дітьми не повинно бути поверхневим. Звертаючись до дитини, потрібно говорити повільно й виразно, щоб вона мала можливість розрізнати в потоці мовлення окремі звуки. Міміка оточуючих має бути виразною, відсутність непотрібних жестів та маніпуляцій є важливою передумовою правильної вимови.

Вплив оточуючого середовища може виявлятися й на рівні побутової поведінки дорослих, за якою спостерігає дитина. Важливо, щоб її з народження оточувала відносна тиша, особливо в ті моменти, коли відбувається спілкування з нею. Сторонні звуки відволікають дитину, заважають зосередитися на мовленні, вслухатися в нього, аналізувати та розуміти.

Доведено, що вплив на вимову дитини з боку інших дітей (братів, сестер, товаришів, особливо старших за віком) навіть в умовах сімейного виховання сильніше, ніж з боку дорослих, і, отже, найбільш інтенсивно стимулює дитину до розвитку мовлення. Тому є важливо, щоб їх мовлення було достатньо розвиненим, виразним, чітким та логічним.

Неправильне спілкування дорослого з дитиною, зауважувала М. Монтессорі, може призвести до формування негативних якостей характеру. Використання літературної мови, в даному випадку, полегшить сприйняття мовлення оточуючих дитиною. Тому мовлення дорослого має бути доброзичливим, м'яким, лагідним, емоційним й виразним, звучати плавно й мелодійно. Важливі своєчасні міміка, жести, рухи. І головне – якщо діти бачитимуть, що батьки говорять літературною мовою з внутрішньої потреби, а не примусово, вони наслідуватимуть їх.

Наявна двомовність найближчого соціального середовища може позначитися на мовленні дитини або позитивно, або негативно. Якщо наявний даний фактор, потрібно розвивати і навчати дитину, збагачуючи лексику більше на тій

мові, яка потім у неї буде в школі. Проте самого наслідування і запам'ятовування для оволодіння умінням говорити не досить. Потрібна цілеспрямована послідовна робота з розвитку усного мовлення.

Позитивний вплив на мовлення дитини мають прислів'я, приказки, вірші, казки, розповіді, оповідання, пестушки, утішки, загадки, твори художньої літератури. Вони відображають життя народу, його історію, мораль, мову, народну мудрість. В них дитина отримає не тільки поради, настанови, пояснення, але й отримує відповіді на найпоширеніші запитання, спостерігається розвиток вербальних навичок, пам'яті, словесно-логічного мислення. Такі «скарби народної творчості» формують у дитини позитивне сприйняття навколишнього світу, відношення до оточуючих, до мовлення. Виховна можливість народної культури, як вірно зазначає доктор педагогічних і соціальних наук О. Данилов, полягає в тому, що вона допомагає зрозуміти загальний зміст найважливіших категорій і понять моральності: добро-зло, щедрість-жадібність, честь, скромність, борг і т.д. Настільно-друковані ігри (лото, доміно, парні картинки, кубики), дидактичні ігри, допомагають збільшити словник дитини, одночасно сприяють більш якісному оволодінню мовлення [1, с.7].

Опираючись на дослідження та висновки відомих науковців про вплив соціального оточення на мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку, варто виокремити основні поради, котрих бажано дотримуватися батькам при спілкуванні з дітьми, а саме:

- Супроводжувати свої дії словами.
- Давати дитині висловлюватися, не слід запитувати та відповідати замість неї.
- Не вживати багато пестливих слів.
- Не розмовляти занадто швидко, дитині важко сприймати таке мовлення.
- Змінювати порядок використання слів, що навчає дитину використовувати їх відповідно до ситуації.
- Розповідь оповідання чи казки супроводжувати рухами та емоційно збагачувати.
- Вірші, чистомовки, скоромовки стануть надійними помічниками у вихованні правильного і виразного мовлення вашої дитини.

- Своєчасно виправляти неправильну звуковимову дитини.
- Не повторювати за дитиною неправильну вимову звуків.
- Якщо мовлення дитини нечітке і незрозуміле для оточуючих, варто звернутися до вчителя-логопеда.

Висновки. Отже, мовлення виникає з потреби дитини в спілкуванні з найближчим соціальним середовищем. А тому включення дитини в це середовище, активне розширення соціальних зв'язків з його членами – є однією з основних умов розвитку її правильного мовлення.

Сприятливе соціальне середовище, в якому живе дитина, доброзичливе до неї відношення, тривале спілкування, належне виховання і навчання впливає на розвиток мовлення дитини. Залучення дитини до активної мовленнєвої діяльності в обмеженому соціокультурному просторі (виконання національних обрядів, звичаїв, традицій; знайомство з народною творчістю, національним одягом, посудом, їжею, етикетом тощо) у майбутньому, впливає на успішну адаптацію дитини у соціумі. Ефективний вплив мовленнєвого середовища на дитину та її мовлення буде тільки за наявності розвивальної функції цього середовища. Таким чином, вплив найближчого соціального середовища на мовленнєвий розвиток дитини є глобальним й протікає на емоційно-позитивному тлі взаємодовіри, взаєморозуміння, що забезпечує ефективний розвиток мовлення і навчання дітей рідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Викулина М. А. *Элементы русской народной культуры в педагогическом процессе дошкольного учреждения* / М. А. Викулина. – Н. Новгород, 1995. – 138 с.
2. Глухов В. В. *Психолингвистика. Теория речевой деятельности* / В. В. Глухов, В. А. Ковшиков. – М. : Изд-во: АСТ, 2007. – 318 с.
3. Дуткевич Т. В. *Дитяча психологія* / Т. В. Дуткевич. – К. : Вид. Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
4. Муллагулова Л. *Влияние речи взрослого на развитие речи ребенка* [Электронный ресурс] / Л. Муллагулова. – Режим доступа : <http://www.maam.ru/detskijasad/konsultacija-vlijanie-rechi-vzroslogo-na-razvitiye-rechi-rebenka.html>.

УДК 37.013.8:376.1 – 056.47

Н. О. Гусева

вчитель-логопед

Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №8 «Космічний»

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У статті розглядається специфіка організації корекційної допомоги дітям, які мають затримку психічного розвитку. Акцентовується увага на можливостях дітей даної категорії виховуватися та навчатися за даним принципом у групах компенсуючого типу для дітей з вадами мовлення масових дошкільних закладів.

В статті рассматривается специфика организации коррекционной помощи детям с задержкой психического развития. Акцентируется внимание на возможностях детей данной категории воспитываться и обучаться за данным принципом в группах компенсирующего типа для детей с нарушениями речи массовых дошкольных учреждений.

The article discusses the possibility of correction of inclusive education model in the context of working with children with mental retardation. Focuses on the possibilities of children in this category to educate and train for this principle in groups compensating for children with speech disorders mass preschools.

Ключові слова: інтеграція, інклюзивна освіта, корекційна допомога, затримка психічного розвитку, загальноосвітній навчальний заклад.

Ключевые слова: интеграция, инклюзивное образование, коррекционная помощь, задержка психического развития, общеобразовательное учебное заведение.

Keywords: integration, inclusive education, correctional care, mental retardation, general education institution.

Постановка проблеми. Інтеграція дітей з відхиленнями у розвитку до масових освітніх установ передбачає спеціалізовану корекційну допомогу і психологічну підтримку, завданнями яких є контроль за розвитком дитини, успішністю її навчання, надання своєчасної особистісної допомоги у рішенні проблем адаптації у середовищі однолітків [1;4;6].

Реформа освіти в Україні покликала до життя й реформи в освіті дітей з